

Lijkschouwingsrapporten

HEURISTIEK: VROEGMODERNE TIJD

DRS. KEVIN DEKOSTER

Inhoud van deze les

---

1. De rol van medische expertise binnen de vroegmoderne (criminele) rechtspraak
2. Enkele voorbeelden
3. Mogelijkheden en beperkingen van lijkschouwingsrapporten als historische bron

1. De rol van medische expertise binnen de vroegmoderne (criminele) rechtspraak

---

- De inquisitoire procedure

Officialsmaxime: Het strafproces wordt van ambtswege (*ex officio*) door overheidsorganen gevoerd.

Instruktionsmaxime: De strafrechter moet zelf op zoek gaan naar de objectieve waarheid.

- Inquisitoire bewijsstandaarden en de nood aan expertise

Enkele voorbeelden

- Lijkschouwingen
- Slagen en verwondingen
- Verkrachting
- Hekserijprocessen (stigma diabolicum)
- Tortuur

T.H. Matteson, *The Examination of a Witch* (19de eeuw)

Medische experts

- Geneesheren (licentiaten of doctores in de medicijnen)
- Chirurgen
- Apothekers
- Vroedvrouwen

2. Enkele voorbeelden

Rijksarchief Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 31105

Den XVIIIen in novembre anno XVc XLII zo was bij Wouter Van Hondeghem, bailliu, Jacob Baert, Bazel Dijnghelijck, Jacob Strui, Jan Ghodeeris, Pieter De Grendel ende Joos De Vos, schepenen van Moorslede, gheschauwet t'lichaem van Hannekin Soenen, filius Jans, versleghen van manslachte bij eenen Anthuenis Soenen facteur.

Ende up zijn rugghe ande rechterzijde zo es bevonden een openen nauwe viercante wonde, ghelijckende ghesteken met een viercanten ijsere ende anders gheen wonde in zijn lijf, ende upde toecomst ende t'feijt vanden voorseijden manslacht waeren ghexameneert ende ghehoort bij informatie de naervolghenden oorconden.

Open

Op den 7 In november anno 1652 sij zo was by
voeten van hondes balle Jacob barde barde d'ynge
Jacob strom van goderit op de wendel in toot
de bot d'ynge van meester d'ynge
Chrogem van hammet d'ynge st' d'ynge van
manstange by een onghedrit d'ynge f' d'ynge

End by sy fuzge and verterge zo de beuand van open
nauke beuand wande gelykende gelyk met een beuand
n' d'ynge and gelyk wande by sy lif d'ynge de toerant d'ynge
d'ynge vande voer manstange wande gelyk d'ynge gelyk
by informatie d'ynge nadusly d'ynge wande

Moerbeke-Waas (1561)

Rijksarchief Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 6855

Upden XVen dach van aprille XV^C ende LXI naer Paesschen es bij Adriaen De Caluwe, meyere van Moerbeke, uijit laste vanden hoochbailliu, aenschaut t'doode lichaem van Jan De Vogelere, ontrent ten II hueren naerden noene, present Gillis Treintur, Anthuenis De Brune, Lieven Vanden Vyvere ende Joos De Brauwere, schepenen, aldaer bevonden es bij meester Anthuenis De Brune chirurgijn een wonde letael ende doodelick zijnde ghesteken upde rechte burst boven d'mammekin ende noch een cleen wondeken in zijn slijncker been aende knie niet letael noch periculeus.

*quàm citissimè
administrāda*

Tielt (1635)

Rijksarchief Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 6914

Op heden desen VIIIen meije 1635 soo hebbe ick Johannes Van Dale, licentiaet inde medicinen, gheassisteert met meester Jan Huusman, ghesworen chirurgien der stede van Thielt, ghevisiteert ende gheschaut in presentie van mijn heere den amman ende d'heeren leenmannen van den Princelijcken Leenhove van Thielt, het doode lichaem van Balthasar Vanden Berghe, officier van Heeghem, in wiens hoofd bevonden twee conkesien, d'eene boven den musschel temporael, waer onder het cranium ofte de schotel met een groote borste ende scheure bevonden hebben, ja bovendien het cranium openende hebben duram matrem door gattich ende met een groote quantiteit van bloet overlant ghevonden, soo dat door het selfste gat van d'urem matris opde hersenen een groote menichte van bloet gheloopt es, d'ander contusie es in d'ander sijde van het hoofd gheweest, meest up den musschel temporael maer meer naer den neckeput treckende, waer onder het cranium luttel oft niet gheoffencheert es ghevonden, van welcke twee contusien affirmeere d'eerste de principaelste oorsaecke gheweest te hebben van de subite doot, niet te min d'ander seer periculeus, jae dickwils letaet es, daerom ghetuijghen dat d'eerste contusie met alle sijn dependentien doodelick es gheweest, mij toorconden datum als boven, onder stont Johannes Van Daele ende bij mij meester Jan Huusman met seeker mercken.

Copie

Op Bede desey wijer Mejer abbe so
Johannes Henricus van Dale Lisonhaert
Inde Medicines Housfiteert met Meester Jay
Jansman gheschiedt ghevinge der Stede van
Egiset ghesfiteert te ghesant in profonthe van
Mij geverdey Ammay te gheve Leenmanen
van der Princel Leenone van Egiset get
doore Licenon van Baltasar van borje officier
van geyson in Wien goot benidde twee confesie
deene benidde dey missieel temporale, waer
onder get craming ofte de seetel met sey grote
borje te seene benidde gheve/te benidde
get craming openende gheve duren Matron door
gattic ende met sey grote quantiteit van
bloet onerlast ghevende, so dat door get
seeste gat van duren Matris op de persone
tey grote menigste van bloet gheve, de
damer contusie te in damer te van get
goot gheve, meest te dey missieel temporale
maer meer naer dey roekpuit trockende
waer onder get craming luttel ofte niet
gheoffeneert te ghevende van volcke twee
contusiee affirmere. Derste de penlste
oorjaecke gheve te gheve van de
subite doot, niet te Mij damer per
periculens fac Dickel's Letael des
daron gheve dat derste contusie

Met alle sij dependentie doodelick te
gheve Mij toordey datmy als benidde // onder
teent Johannes van Dale, ende by
Mij Meester Jay Jansman met seker
merckey //

De ghecollationneert gheve sij
originele te benidde taccordey
Mij toordey als gheve dander
Princel Leenone van Egiset

Laurens de Rance
1635

Beveren (1783)

Rijksarchief Gent, Raad van Vlaanderen, nr. 31163

Heden 28 mey 1783 hebben wij onderteeckent geopent ende geexamineert het dood lichaem van Joannes Fobé ten huijse van J. B. Wielant in tegenwoordigheijd van den heer stadthouder ende commissarissen, aen het welck wij bevonden hebben eerst eene contusie op de slincke ooghscheel met een kleijn oppervlackig wondeken aen het selve deel, item in de lincke sijde van het hooft eene gemaecte openinge ter ontdeckinge der quael, alwaer het cranium ontbloot was en een deel van den musculus temporalis, daer niets beschadight te vinden en was, de wonde alsdan verwijdert hebbende, scheen het pericranium gekneust te sijn, den musculus temporalis ontbloot sijnde, wiert gekneust bevonden bij nae tot'er helft, den musculus van het cranium afgescheijt sijnde bevonden wij eene nederdaelende fissure in het os temporale, sich uijtstreckende tot ontrent den processus zygomaticus en hebbende eene lenghde van ontrent twee dweersche duijmen, het beckenheel afgenomen sijnde bevonden wij eene uijtvatige van geklontert bloed tusschen het cranium en het harde herssen vlies, naer gissinge niet min als tot quantiteijt van twee oncen, beginnende aen het opperste van de fissur en nedersackende tot aen de sella turcica, vermeerderende het volumen van het geronnen bloedt hoe leeger het was nedergesackt.

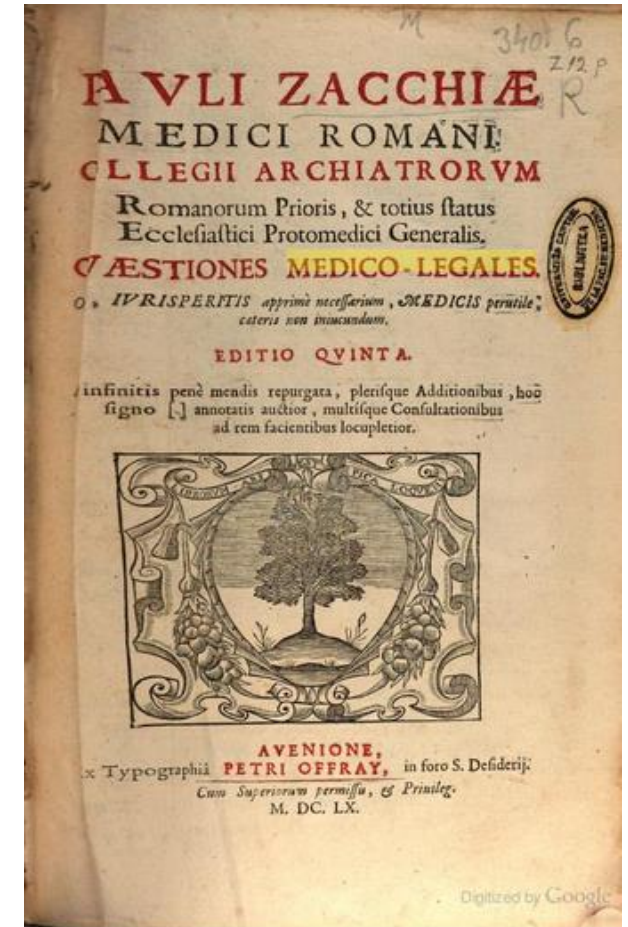
Inde holligheden en verdere selfstandigheid der herssenen is niet tegen natuerelijck bevonden.

De borst en den onderbuijck geopent sijnde hebben wij de ingewanden onbeschadight bevonden.

Dus steunende op het gesagh van seer vermaerde schrijvers oordeelen wij de doodt toegebracht te zijn door de geweldige druckinge van het uijtgevaete bloed op de herssenen, maer gemerckt de autheurs onderstellen dat sulck uijtgevaeten bloed, alhoewel door de const niet ontlast, can geresumeert worden, soo ist dat wij besluijten dat dese wonde niet per se en absolutelick, maer per accidens doodelijck geworden is. In teecken der waerheijt hebben wij dese onderteeckent ende waeren onderteeckent M. B. G. De Kever M. L. ende J. Stafford chirurgijn.

Wetenschappelijke interesse in de gerechtelijke geneeskunde

- Ambroise Paré, *Livre des rapports et du moyen d'embaumer les corps morts* (1575)
- Paolo Zacchia, *Quaestiones Medico-Legales* (1621-1651)

3. Mogelijkheden en beperkingen van lijkschouwingsrapporten als historische bron.

- Kennis van de anatomie en geneeskunde
- Studie van doodsoorzaken en criminaliteit
- Homicide rates
- Wapengebruik

Wapengebruik in Gent (1603-1604)

Stadsarchief Gent, Oud Archief, reeks 218, nr. 1

Wapen	Aantal doodslagen
mes	5
rapier	4
steen	2
ploegstok	1
beitel	1
helm	1
Totaal	14

Beperkingen

- Lijkschouwingsrapporten zijn niet representatief voor alle overlijdens, in sommige periodes zelfs niet voor alle verdachte
- Dark number bij homicide rates
- Onvolledigheid/onnauwkeurigheid in optekening
- Informatieve waarde soms beperkt
- Fragmentair bewaard

Gent (1653)

Stadsarchief Gent, Oud Archief, reeks 218, nr. 2, f. 86v.

Actum den XXIXen meye 1653 ter presentie van Gheeraert de Puillon, onderbailliu deser stede, mitsgaeders joncheer Jan de Castille ende d'heer Joos De Veerman, ghecomitteerde van schepenen vander Keure, mitsgaeders den voornoemden Veerman als clercq vanden bloede, ende meesters Pieter Arroy ende Laureyns Morissens, gheswooren chirurgijns deser stede.

Ten selven daeghe is anschaut het doode lichaem van Tanneken Causmaeckers, huysvrauwe van Jacques Legrand, audt ontrent de LIIItich jaeren, gheboren van dese stede van Ghendt, ende daerinne bevonden diversche contusien op het hoofd, ende afghenomen hebbende het cranium, is bevonden grootte effasie van bloet opde dura mater, waervan sij ghestorven is, ende was onderteeckent C. Ghyselins, J. De Verman, Laureyns Morissen ende Pieter Arroy.

Gent (1664)

Stadsarchief Gent, Oud Archief, reeks 218, nr. 3, f. 75v

Actum den 1en february 1664 present meester Jan Gheeraert de Pouillon, onderbailliu deser stede, d'heeren Jan Van Leemput, Jan Baptiste Wackrenier, schepenen, mitsgaeders meesters Pieter Arroy ende Jan De Pape, gheswoorne chirurgijns.

Ten voorschreven daghe is aenschauwt het doode lichaem van Jan Penneman, filius Gillis, aut ontrent de 40 jaeren, t'welcke bevonden is int water ghesuffocqueert te sijn. Actum date als boven, onderteeckent J. De Pape ende P. Arroy.

Selectieve Bibliografie

Crawford, Catherine. "Medicine and the Law". In *Companion Encyclopedia of the History of Medicine*, eds. W. F. Bynum & Roy Porter: 1619-1640. London: Routledge, 2001.

De Renzi, Silvia. "Medical Expertise, Bodies, and the Law in Early Modern Courts". *Isis* 98, no. 2 (2007): 315-322.

Monballyu, Jos. "De hoofdlijnen van de criminele strafprocedure in het graafschap Vlaanderen (16de tot 18de eeuw)." In *Voortschrijdend procesrecht. Een historische verkenning*, eds. Ernest Persoons, Fred Stevens & C.H. van Rhee: 63-108. Leuven: Leuven University Press, 2001.

Porret, Michel. "La preuve du corps." *Revue d'Histoire des Sciences Humaines* 22, no. 1 (2010): 37-60.

Watson, Katherine. *Forensic Medicine in Western Society: A History*. New York: Routledge, 2011.